

## Nerazumen odnos do mrtvih

Mirno lahko zapišemo, da je ob aferi s slovenskim nagrobnim napisom v Št. Lenartu toliko opevana italijanska in republikanska demokracija spet padla na izpit. Vse je bilo nared, da se končno po skoraj treh desetletjih dostojo uredi grob tri-najsttim padlim slovenskim partizanom v Št. Lenartu, ko je iznenada prišla prepoved, da se slovenskim partizanom ne sme postaviti še spominske plošče v njihovem materinem jeziku.

Ne bi tukaj naštevali nešto primerov, ko imajo tuji vojaki v Sloveniji, pa spet slovenski in jugoslovanski vojaki drugod v tujini napise v svojem jeziku, kar je normalno in tudi v skladu s pieteto, ki smo jo dolžni do slehernega mrtvega, ne glede na kateri strani je padel in v kateri vojni je žrtvoval svoje življenje. Ta, če hočete pieteta praksa, stara vsaj toliko kot civilizirano človeštvo, pa je nenačoma odpovedala v naših krajinah, konkretno v Št. Lenartu.

Preostane nam samo to, da ogorčeno protestiramo in se še naprej vztrajno in nepopustljivo borimo, da bodo slovenski borci v Št. Lenartu dobili napis v svojem materinem jeziku, ki je bil, mimogrede povedano, tudi že izdelan. Če pa prepoved slovenskega napisa v Benečiji trenutno škoduje interesom nekaterih, ki bi radi tudi na ta način znova hoteli dokazovati, da tod ni Slovencev, je vse to kaj klavern poskus, še posebej, če pomislimo, da gre na rovaš mrtvih, kar je še tem bolj obžalovanja in pomilovanja vredno. Če so morali slovenski partizani v naši malo, skromni in revni deželici skoraj trideset let čakati, da so končno dočakali človeka dostenj grob, potem bodo vsekakor še počakali, da bodo končno dobili nagrobovno ploščo tudi v svojem materinem jeziku. Kajti zavedati se moramo, da čas končno dela le za nas in odločno proti vsem tistim mračnim silam, ki se na vse načine trudijo, da bi prikrite očitno resnico, da prebivajo na teh tleh beneški Slovenci.

Zgodovina bo dala nam prav, kot nam daje že vsa leta po koncu vojne. Tudi v primeru slovenskega nagrobnega napisa v Št. Lenartu.

## VЛАДНА ДЕЛЕГАЦИЈА СР СЛОВЕНИЈЕ В ВИДМУ

# POUDARJENA SKRB MATIČNE DEŽELE ZA SLOVENCE V NAŠI POKRAJINI

Sporazum za ustanovitev tehničnih dvostranskih komisij za proučevanje specifičnih področij kot so kultura, gospodarstvo, turizem itd. Slovenija se zavzema tudi za skupne industrijske naložbe v nerazvitih področjih videmske pokrajine

V petek, 6. t.m. se je v Vidmu mudila kot gost videmskega pokrajinskega odpora delegacija izvršnega sveta (vlade) SR Slovenije. Po delovnem in zelo zgoščenem sestanku, ki je potekal v toplem in prijateljskem vzdušju, sta se delegaciji sporazumeli za ustanovitev nekaj tehničnih dvostranskih komisij, katerih naloga bo proučevanje specifičnih področij (kulturna, prosveta, turizem, gospodarstvo, skupne naložbe itd.) in za formulacijo predlogov ustreznim organom, da bi prišlo čim prej do praktičnih uresničitev želja.

V razgovoru s predstavniki videmske pokrajinske uprave so člani delegacije Izvršnega sveta SR Slovenije posvetili kar največjo pozornost vprašanjem beneških Slovencev in njihovemu kulturnemu, družbenemu in gospodarskemu razvoju ter vprašanju izpolnitve njihovih zahtev po narodnosti enakopravnosti in zaščiti njihovega nemotenega narodnostnega razvoja. Tudi v pogovorih gospodarskega in finančnega značaja je skrb za nerazvita obmejna področja odsevala stal-

šče slovenske vlade do svojih sorojakov za mejo.

V delegaciji izvršnega sveta so bili poleg člana IS Jožka Štrukla, ki je delegacijo tudi vodil, še podsekretar v IS SRS Stane Kolman, republiški sekretar za prosveto in kulturo Slavko Bohanec, predsednik tolminske občinske skupščine ing. Ferdo Papič in predsednik gospodarske zbornice SRS Leopold Krese. Videmske pokrajinsko upravo pa so zastopali njen predsednik dv. Vinicio Turello, podpredsednik in odbornik za javna dela Stella, odbornik za kmetijstvo Zardi, načelniki svetovalskih skupin Francovic (KPI), Giuffrè (PSI), Marpilero (PSIUP), posl. de Micheli Vitturi (M.S.I.) ter ravnatelj odseka za zunanjost trgovino pri videmski trgovinski zbornici dr. Ferruccio Job.

Srečanje je potekalo v glavnem na sedežu videmske pokrajinske uprave, po obisku mednarodnega centra za mehanske raziskave in industrijskega zavoda, pa delno tudi v hotelu pod Kaninom, v Reziji, kjer je bilo delovno kosilo. Zvečer pa so si gostje iz Slovenije ogle-

dali še tovarno pohištva «Snaidero».

Predsednik videmske pokrajine odv. Turello je najprej posvetil precejšnjo pozornost turizmu. V videmski pokrajini nastajata s pomočjo dežele dve veliki turistični središči, pod Kaninom in Rezijo in pod Matajurjem v Beneški Sloveniji. V teh dveh primerih bi Slovenija in Furlanija lahko najtesneje sodelovali, v prvih vrstih pri urejanju infrastrukture, to je cest in mejnih prehodov, za katere bi bilo treba doseči pri pristojnih vladah, da se ponovno kategorizirajo kot mednarodni mejni prehodi. Poleg tega bi bilo treba urediti pri Stupici tudi carinski prehod za blago, kar bi spodbudilo gospodarski razvoj obmejnega področja. Videmska pokrajina je dalje zainteresirana za sodelovanje SR Slovenije v mednarodnem centru za mehanske raziskave, morda tudi s finančnim in tehničkim prispevkom.

V imenu IS Slovenije je

prvi spregovoril član IS

Jožko Štrukelj, ki je menil,

da je »povabilo videmske

pokrajine posrečena oblika

dobrih odnosov. To podpira

obisk predsednika Tita de-

cembra v Rimu», je še dodal. Glede vprašanja Slovencev v videmski pokrajini, pa je nadaljeval: »Z zadovoljstvom spremljamo naklonjenost pokrajine do vprašanj tega prebivalstva. Mislim, da lahko rečem, da so tudi naporji predsednika dežele Berzantija in vlade Furlanije-Julijске Krajine bili dobro sprejeti v Sloveniji. Vemo za obisk slovenske manjnine pri dr. Berzantiju, kjer je bil govor o njenih pravicah, da enakopravno živi. Z zadovoljstvom spremljamo skrb glede sloven-

(Se nadaljuje na 3. strani)



Slovenska delegacija s člani videmske pokrajinske uprave na sedežu pokrajine v palači Belgrado



Prisrčen sprejem slovenske delegacije v Mednarodnem centru za mehanske raziskave (CISM) v Vidmu

**PARTIZANSKI GROB V SV. LENARTU****Čemu prepoved napis v slovenskem jeziku na grobu slovenskih partizanskih borcev?**

**Svečanosti so se udeležili predstavniki ANPI in slovenske organizacije iz Trsta, Gorice in Čedada ter Zveze borcev iz Kopra in Nove Gorice**

Ko smo se pred leti mudili v Št. Lenartu, smo obiskali tudi tamkajšnje pokopališče, ker smo vedeli, da na njem pločiva trinajst neznanih slovenskih partizanov, ki so padli 30. maja 1943. v bližini Št. Lenarta. Zapisali smo, da gre za trinajst neznanih partizanov, kar pa ni res, čeprav tako danes priča o tem plošča na njihovem novem grobu in še to samo v italijanskem jeziku.

Kajti precej podrobni opis, kako in zakaj so ti partizani, ki so bili iz Gregorčičeve brigade, padli prav v tej beneški dolini, lahko najdemo v dnevniku znanega duhovnika Antonia Cuffola iz Podbonesca, ki je bil zapisal, da je maja 1943 leta prišla v Benečijo skupina 18 partizanov. Neko dekle je partizane izdal in v zasedi so jih pričakali alpinci. 30. maja 1943. so partizane obkolili na nekem bližnjem vrhu. Trinajst borcov je padlo, pet pa so jih alpinci odpeljali proti Čedadu in usoda, ki jih je kasneje doletela, nam ni znana.

Trupla padlih so alpinci takrat vrgli v jamo in prepovedali vsakomur, da bi jih pokopal. Kljub temu pa jih je takratni šentlenartski župnik Kračina pokopal prepovedi navklub na pokopališču pod pokopališko stezo. Še več, župnik Kračina si je drznil, da jim je postavil celo skromen leseni križ. Ko smo torej pred leti obiskali to pokopališče, nas je zboldel v oči zapuščen in zanemarjen grob brez napisa in kakršnegakoli vidnejšega znamenja, da gre za grob trinajstih slovenskih partizanov, čeprav je sleherni vedel, kdo je bil tam pokopan. Še več. Trditev, da gre za trinajst neznanih partizanov, ne drži. Za devet izmed njih danes vemo imena in naj jih ob tej priložnosti ponovno naštejemo: komandir Jože Maj-

**Interpelacija poslanca Albina Škerka**

Poslanca Albin Škerka in Mario Lizzera sta vložila pri notranjem ministrstvu intervencijo, «da bi zvedela, če mu je znano o nezaslišani diskriminaciji v škodo slovenske narodne manjšine v deželi Furlanji-Julijski krajini, do katere je prišlo v Sv. Lenartu v videmski pokrajini, kjer sta ANPI in občina sklenili počasiti s ploščo z dvojezičnim napisom, italijanskim in slovenskim, spomin 13 slovenskih padlih partizanov in katerih posmrtnne ostanke so pred nedavnim prenesli na lokalno pokopališče. Nekaj dni pred slovenskim obredom je videmska prefektura ukazala, naj se s ploščo zbrisne napis v slovenskem jeziku. Prosita, da bi zvedela, kdo je izdal odlok in na ukaz koga in če ne smatra za dolžnost, da pozove funkcionarja in oblasti, da se vsaj spoštuje pravica padlih, da se jih spominja v materinem jeziku in da se prekliče to neupravičeno odredbo».

Iz «Interrogazioni a risposta scritta»:

cen-Nanos, Pavla Rupnik-Jasna, Franc Čufer, Franc Bizjak, Anton Furlan, Štefan Kržišnik, Stanko Jež, Jože Fornazaric in Stanko Cigoj.

Tistega neznanega, zapuščenega partizanskega groba na pokopališču v Št. Lenartu torej ni več. V nedeljo, 25. oktobra, so svečano odkrili na njihovem novem grobu spominsko ploščo in tako vsaj po skoraj tridesetih letih končno priznali, da zaslужijo tudi ti slovenski borci človeka dojeni grob.

Kljub vsej lepi svečanosti na pokopališču v Št. Lenartu ki so se je udeležili številni domačini, predstavniki ANPI iz videmske pokrajine (tako ANPI kot šentlenartska občina imata zagotovo zasluge za prekop slovenskih borcev in ureditev novega groba) in številni Slovenci iz matične do-

movine pa je na celotno svečanost padla črna senca nerazumne odločitve višjih italijanskih oblasti, da slovenski partizani na šentlenartskem pokopališču ne smejo imeti napisa tudi v svojem materinem jeziku. Zato za konec

vsaj navedimo slovenski napis, ki so ga bili v Sežani že izklesali, a ga zdaj, žal, na plošči ni:

«V borbi za svobodo je padlo leta 1943 trinajst neznanih slovenskih partizanov, ki so tukaj pokopani».



Cerkev v Sv. Lenartu, kjer je tudi pokopališče

**MATIČNA DEŽELA O ZAMEJSKIH SLOVENCIH****Pomoč mora biti smotrnejša učinkovitejša in izdatnejša**

**Narodnostne manjšine so most med narodi in deželami - Manjšinam zagotoviti status in njihove pravice kot manjšine, da se bodo bolj enakopravno vključevale v vse družbeno, politično, gospodarsko in kulturno življenje v državah, kjer živijo**

Pred kratkim sta predsedstvo in izvršni odbor republike konference socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije razpravljala o vprašanjih slovenskih narodnih skupnosti v Italiji, Avstriji in na Madžarskem. Ker so na seji sprejeli tudi zelo pomembne sklepe glede odnosov matičnega naroda do lastnih manjšin v tujini, bomo skušali na kratko posredovati nekaterе ugotovitve in sklepe o tem vprašanju.

Ugotovljeno je bilo, da je mogoče opaziti delen napredok pri izboljšanju položaja slovenskih narodnih manjšin v tujini. Ta napredok pa je vsekakor posledica naporov zamejskih Slovencev v samih, temelječih na dejstvu, da so narodnostne manjšine most med narodi in deželami.

Ne glede na ta napredok pa ob sedanji stopnji urejenosti življenjskih problemov zamejskih Slovencev sodimo, da ni mogoče zmanjšati naporov vseh družbenih sil ne v zamejstvu in ne v Sloveniji. Mnoga bistvena vprašanja Slovencev v zamejstvu namreč še niso zadovoljivo rešena. V ospredju je zlasti hitreje uresničenje mednarodno dogovorenih pravic, hitrejša zagotovitev stvarnih jamstev, ki bi preprečevala narodnostno odtujevanje. Tu je šele v zadnjem obdobju zaznati ugodnejše vzdušje za urejanje teh vprašanj.

Zavoljo tega mora biti v nadalje podpora narodne matice kakor tudi slovenskega državnega telesa za-

mejskim Slovencem pri urešnjevanju njihovih pravic še bolj intenzivna. Položaj zamejskih Slovencev je treba izboljševati po vseh poteh, ki jih v okviru vsestranskega sodelovanja na osnovah enakopravnosti, medsebojnega spoštovanja, neodvisnosti in nevmešavanja odpirajo sodobni odnosi v svetu in različni sodobni tokovi medsebojnega gospodarskega, kulturnega, turističnega povezovanja itd.

Zato morajo iti z vidika meddržavnih odnosov vsa prizadevanja v končno ureditve vseh odprtih temeljnih problemov zamejskih Slovencev in v izpolnitvev vseh določb, ki izhajajo iz mednarodno pravnih dogоворov. Interes Slovenije, oziroma Jugoslavije je prav tak kot interes Italije, da dokončno uredimo vsa odprta vprašanja iz meddržavnih odnosov. Tudi to bo ugodno delovalo ne samo na nadaljnji razvoj sosedskih odnosov, temveč tudi na položajmanjšin. Z istimi meddržavnimi dogovori je potrebno namreč zagotoviti tudi njihov status in njihove pravice kot manjšine, da se bodo lahko bolj kot doslej enakopravno vključevale v vse družbeno, politično, gospodarsko in kulturno življenje v državah, kjer žive.

Med matično deželo in zamejskimi Slovenci se ugodno razvijajo odnosi ne samo v okviru živega obmejnega sodelovanja, temveč tudi širše, v celotnem prostoru slovenske skupnosti. V prihodnje je treba še načrtneje razvijati medse-

bojne odnose na gospodarskem, kulturnem, prosvetnem, znanstvenem, športnem, turističnem in drugih področjih med posameznimi organizacijami in društvi.

Pretekli razvoj je jasno pokazal, da zamejske slovenske skupnosti mnogo laže in hitreje izboljšujejo svoj položaj, če so sposobne, ne glede na različno nazorsko ali politično usmerjenost, nastopati enotno v vseh temeljnih vprašanjih. Njihova neenotnost in nesposobnost, da bi se združili vsaj ob temeljnih točkah nacionalnega programa, slabí njihova prizadevanja. Hkrati otežuje iskanje rešitev v okviru držav, kjer žive ter povezovanje s tistimi naprednimi silami v teh državah, ki bi bile njihov zaveznik pri urejanju problemov. Takšen politični boj zamejskih Slovencev znotraj dežel, kjer žive, je najučinkovitejša pot za uresničevanje njihovih interesov.

V tem smislu naj bi zato matična dežela nadalje preucivilovala razvoj med zamejskimi Slovenci, pomagala pri uresničevanju že zgoraj omenjenih smernic in sodelovala pri izdelavi konkretnejših programov za nadaljnji razvoj slovenskih skupnosti v zamejstvu. Zato je vsekakor potrebno, da bo sodelovanje matične dežele pri rasti modernejših družbenih tvorb zamejskih Slovencev in njihovem vključevanju v družbeno skupnost sosednih dežel smotrnejše, učinkovitejše in izdatnejše.

**Čestitke Matajjurju za dvajsetletnico**

Tovariškemu uredništvu «Matajurja», odgovornemu uredniku Vojmiru Tedoldiju  
V i d e m

Dragi Vojmir!

Ob dvajsetletnici «Matajurja», glasila Slovencev videmske pokrajine Ti tudi podpisani odgovorni urednik edinega dnevnega glasila za vse Slovence v Italiji skupaj z njegovimi uredniki najprisrječe čestitim; Tebi, ki ga že vseh dvajset let urejaš in zanj odgovarjaš, kakor tudi Tvoji prizadetni ženi, ki Ti pri tem požrtvovalno pomaga, in vsem Vajinim sodelavcem.

Primorski dnevnik se skupaj z Vami in vsemi Slovenci videmske pokrajine veseli ob tem velikem zgodovinskem uspehu, saj beneški Slovenci v vsej svoji zgodovini niso imeli svojega tiskanega glasila, če izvzamemo kratko dobo enega samega leta (aprila 1944 - maj 1945), ko je med NOB izhajal skromen borbeni list istega imena, razmnoževan na ciklostil v istoimenski tehniki v dolini Idarje (pri Zapotoku), ki pa je šele po petih letih v Tvojem štirinajstdnevniku dobil svojega nadaljevalca. Zdi se mi potrebno pri tem ugotoviti, da je «Matajur» v teh dvajsetih letih zvesto izpolnil oblubo, ki jo je dal svojim bralcem, da bo nameč redno «izhajal dvakrat na mesec» in «na kratko prinašal zlasti tiste novice, ki zadevajo življenje Beneške Slovenije», da je njenim prebivalcem na zanimiv in preprost način povedal, «od kje so njih predniki prišli, kaj so doživeli po naselitvi», kot je oblubil. Prav tako «Matajur» ni nikoli pozabil dajati «vseh tistih nasvetov in navodil, ki so bili koristni pri delu» teh prebivalcev in redno ter preprosto poročal «o življenju posameznih vasi, o njihovih potrebah in o načinu, kako jim pomagati». Zato lahko ugotovimo tudi, da je svojem ljudstvu stal vedno ob strani kot dober prijatelj.

Pred menoj leži vseh dvajset letnikov tega edinstvenega slavljenca in prepričan sem, da nanj s ponosom gleda ob tem lepem jubileju, skupaj z vsemi Slovenci iz Italije, tudi ves slovenski narod. Zato izražam željo in voščila, da bi «Matajur» svojo zgodovinsko pot in poslanstvo nadaljeval ter na njej dosegal še večje uspehe pri izpolnjevanju nalog, ki si jih je zastavil v tistem oktobru leta 1950, kar bo v zgodovini slovenskega časnikarstva zapisano s prav posebnim poudarkom.

S prisrčnimi pozdravi

V Trstu, oktobra 1970.

Tvoj

Stanislav Renko  
Odgovorni Urednik Primorskega Dnevnika

Spoštovalno uredništvo in uprava!

Sprejmite ob jubilejnem praznovanju Matajurja moje prisrčne čestitke za pomembno delo, ki ste ga opravili v narodnostno in socialno korist vseh beneških Slovencev. Začeli ste v izredno težkih časih, zato je lahko danes Vaš pogled na opravljeno delo še toliko bolj osrečujč.

Matajurju želim, da bi tudi v bodoče opravljjal svoje važno poslanstvo z nezmanjšano zavzetostjo za pravično rešitev vseh problemov.

V prepričanju, da ni več tako daleč ta dan, Vam iz srca kličem:  
na mnoga uspešna leta!

Trst, 19. oktobra 1970.

Dr. DRAGO ŠTOKA  
Deželni svetovalec

Tudi uredništvo ljubljanskega Dnevnika se z iskrenimi čestitkami pridružuje našim kolegom pri Matajurju ob njihovi dvajsetletnici izhajanja. Popolnoma se zavedamo, koliko pomeni Vaš list za beneške Slovence, ki so šele z Vašim listom, dobili svoje glasilo v materinem jeziku. V tem smislu zagotovo opravlja Matajur pomembno narodno vzgojno in buditeljsko logo med svojimi rojaki. To pa je vsekakor lepa naloga, sicer težavna, a vendar plemenita in takšna, da bi bil nanjo lahko ponosen marsikateri večji in tradicionalni časnik.

Ko Vam, kolegi od Matajurja, še enkrat iskreno čestitamo ob Vaši dvajsetletnici, Vam želimo, da bi še naprej uspešno delovali med našimi rojaki v Beneški Sloveniji. Vaš visoki jubilej pa nedvomno priča, da ste uspešno opravljali doslej svoje poslanstvo in v celoti potrdili upravičenost svojega obstoja in izhajanja.

Glavni urednik Dnevnika  
Slavko Beznik

Ob pomembni obletnici «Matajurja» tudi uredništvo našega lista iskreno čestita njegovim sodelavcem ter njim in preko njih vsem beneškim Slovencem želi mnogo uspehov v njihovem borbenem prizadevanju za dosegajo narodnih pravic in enakopravnosti, s tem pa za obstoj in nadaljnji vsestranski razvoj!

Slovenski vestnik

Ob dvajsetletnici izhajanja «Matajurja» se z radostjo in hvaležnostjo spominjam Vas in Vašega vztrajnega dela v prid naših Benečanov. Čestitamo Vam k doseženim uspehom in trdnemu verujemo, da bo naše ljudstvo končno le doseglo tiste pravice, ki mu pripadajo.

Udani  
Ivan Stanič  
(sledijo številni podpisi)

UMETNOST V BENEŠKI SLOVENIJI

# Cerkev sv. Kvirina pri Špetru

**Živi dokazi, da so že v srednjem veku vladale med Beneško Slovenijo in nekdanjo Kranjsko živahne kulturne vezi**

Stojimo pred cerkvico sv. Kvirina pri Špetru ob Nadiži. Oko nam obstane na vzdani plošči zunaj na prezbipteriju, kjer je vzidana plošča. Na njej beremo: «Anno domini(ni) 1945 M(a)g(iste)r Marti(nus) Petr(ich)». Čeprav je napis latinski, nam vendarle sporoča ime stavbarja slovenskega rodu. Mojster Martin Petrič je bil torej, ki je leta 1945. sezidal to cerkev na kraju, kjer je v rimski dobi baje stalo svetišče boginje Diane in kjer se je zbiral »parlament« beneških Slovencev. Tudi cerkev sv. Kvirina kaže slične značilnosti kot prezbipterij Sv. Ivana v Čele v Landarski jami. Pravokolni podolžni ladji je prizidan prezbipterij, zaključen s tremi stranicami osmerokotnika ter obojan z rebrasim svodom, ki sloni na mnogokotnih polstebrih — služnikih. Kapiteli teh služnikov so okrašeni z reliefnimi maskami, z listi in s počeznimi vrezmi, le v koton ob slavoloku sta zamenjali služnike dve konzoli v podobi bradate maske in moža, ki se z rokami opira na kolena spodvihanih nog — torej motiv, ki ga tudi na Kranjskem pogosto srečujemo. In spet so stiki reber okrašeni z reliefno okrašenimi sklepniiki s podobo Marije, sv. Kvirina kot cerkevnega patrona in Kristusovo glavo, na ostalih pa so pozognotski cvetovi.

Delo mojstra Martina Petriča je torej tako sorodno stavbam Andreja iz Loke ter preko tega primorsko-gorenjski arhitektturni delavnici, da ožih zvez med njimi ne moremo zanikati.

Podrobnejši pregled številnih cerkvic Beneške Slovenije bi nam gotovo odkril še nove priče te stavbarske delavnosti, toda omenimo naj le še bogato kamnoseško okrašeni obok cerkvice v Lipi pri Špetru in pa napis na stopnicah v Landarski jami iz leta 1477.

Kamni torej kriče in na ves glas pričajo, da je nekoč Beneška Slovenija živila v nenehnem stiku z ostalim slovenskim ozemljem. Tedaj, ko v Italiji slavi renesančna umetnost že zdavnaj največje zmagovalje, se tu pod-

gorani še v polni meri uveljavlja severna gotika. Kakor po vsem slovenskem ozemlju se tudi tu tradicija trdovratno upira duhovno tujim, čeprav naprednim vplivom Italije. Z lepoto sijajnih Benetk ali ponosne Florence se naša skromna umetnost res ne more meriti, toda našemu človeku mora biti ljuba, ker je zrasla ob domačih vzorih.

Toda nekaj sredozemskih vplivov je vendarle zašlo tudi v to »severjaško« umetnost. Pri sv. Kvirinu in v Lipi se namesto stolpa dviga nad cerkvenim pročeljem le nekak nadzidek, podaljšek fasadne stene, v katerem so line za zvonove. Tu so delovali italijanski vzori, ki so v tem kulturnem pasu med Alpami in Mediteranom svojstveno dopolnili alpski tip cerkve. Take odprte line srečujemo povsod, do koder sega vpliv obmorske kulture — tja do Ljubljane in Vrhnik ter do roba Bele Krajin in Kočevskega v Jugoslaviji. Tudi vhodna lopa pred cerkvijo je značilna za mediterranski kulturni krog — poglejmo le cerkev v Lipi! —

in prav tako cerkvena ladja brez stropa, v katerih se nam pogled odpira naravnost v ogrodje strehe. Toda zadnji odmev italskega vpliva pa naj omenimo še okna pri Sv. Kvirinu ali pri Sv. Ivanu v Čele: šilasta so in visoka, res gotska. Toda kamnoseški okras v njih zamenjalu, tako imenovan krogovičje, je tu zamenjala kar gladka kamenita plošča, izrezana v obliki sulice. To priča, da so se stavbeniki, izolani v severnem okolju, tu prilagodili nekaterim mediterranskim lokalnim posebnostim.



Znameniti oltar sv. Ivana v Čele v Landarski jami

## Naša živa beseda

Slovenci živimo več kot tišo let na tej prelepi zemlji po gorah in dolinah pod Matajurjem, pod Muzci in pod Kaninom. Proti soncu gledajo naše vasi in naše hiše. Naša domača beseda — če »guromo«, »čekeramo« ali »rumunimo« — je živa veja slovenskega jezika in ne »lenga baštarš«, kakor pravijo nevedni in hudobni ljudje.

Pet sto let bo kmalu, odkar našo domačo slovensko besedo tudi pišemo. Bratovščina sv. Marije v Črnej pri Nemah si ni mogla dosti pomagati z latinskim in italijanskim zapiski v svojih knjigah, zato je poiskala človeka, ki je te zapiske leta 1497. prestavil v naš vsakdanji jezik — »lingua sclabonica«. To je bil notar Johanes — »publicus notarius Johanes q. Nicolai«.

Nesrečo pa smo imeli, da se v času od prvih pisanih dokumentov in vse do 19. stoletja pri nas ni rodil mož, ki bi bil mogel dati pravo veljavno naši pisani besedi. A zato moramo še bolj občudovati naše ljudstvo, ki je znalo obvarovati pred močnim pritskom živo slovensko besedo.

Komaj 19. stoletje nam je prineslo vrsto kulturnih delavcev, ki so prijeli za pero in začeli zopet pisati tudi v našem slovenskem jeziku: pesnik Peter Podreka, A. Klobič, J. Vogrič, Blazutič, Škur, Gorenjščak in drugi mlajši; nad vsemi se seveda dviga osebnost Ivana Trinka.

Naši očetje in naše matere niso sedeli v šolah, delali so, trpeli in upali v boljše dni. Ko so po delu počivali, ob nedeljah in praznikih, ko so bedeli ob svojih rajnih, ko so obhajali »snube« in »ženitke«, pozimi v dolgih večerih, kjer so le mogli, so obnavljali stare spomine, pričevali pravljice in peli pesmi. Naši dedje in naše babe bi nam lahko povedali še dosti več.

Brez dvoma bo vsakogar zanimalo, kakšna je bila naša govorica približno pred pol stoletjem.

K sreči poznamo pisca — to je že prej omenjeni notar Janez sin Nikolaja — in letnico nastanka — 1497. V rokopisni knjižnici ustanovnih maš je naš odlomek na listu 8 v.

Če ta odlomek prenesemo v današnji slovenski pravopis, bomo brali takole:

»Mihela rajnika Marina s Črnej jest ostavila jednu zemlju za sfoju dušu bratine sfete Marije s Črnej da se jima storiti fsako leto jednu maš.«

Miklav rajnika Paula s Črnej jest ostavil bratine sfete Marije s Črnej jedno dobro, za ko dobro se plača fita bratine solad trideset in dva, da se jima storitorit fsa-

ko leto jednu maš za sfoju dušu.

Maur i Stefana, nje gospodinja, su ostavili bratine sfete Marije zlatih duanist, s kih zlatih jest kupljeno fita bratine sfete Marije jedan star pšenice da se ima stuoriti jednu maš fsako leto za sfoju dušu.«

### FOJDA

#### Novi člani komunskih komisij

Na zadnjem zasedanju komunskega sveta so imenovali zastopnike raznih komunskih komisij. V komisijo za revizijo volilnih list so bili imenovani: Francesco Zani, Giuseppe Basso, Renzo Boezio in Bruno Sgiovello; v upravnem odboru ECA (komunsko podporni ustavova): Ugo Roiatti, Arrigo Bertossi, Romano Perabò, Paride Fioritto in Dario Pessutti; v odboru patronata ONMI (Opera nazionale maternità infanzia): Albino Galvani, Roberto Celledoni, Leo Iacobuzio, Franceschino Grimaz, Enzo Ursella in Luciano Croatto; v gradbeniško komisijo: Roberto Celledoni, Luigi Gaudio, Delfo Benati, Aldo Marchiol, Sergio Cos in Paride Fioritto; v komisijo revizorjev računov pa: Leo Iacobuzio, Giovanni Saffigna in Bruno Sgiovello.

### IZPOD KOLOVRATA

#### Nesreča ne počiva

Dva meseca se bo moral zdraviti 17-letni Gianni Tomasetti iz Dreke, ker si je zlomil nogo. Ko se je vrčal iz Manzana, kjer je zaposlen, mu je spodrsnilo in fant je tako nerodno padel, da je prišlo do nesreče.

Tudi 12-letni Bruno Bordon je moral v bolnico, ker je padel z bicikla in se močno udaril v glavo.

# Čestitke Matajurju za dvajsetletnico

Cenjeno uredništvo  
»MATAJUR«

Ob priliki 20. obletnice ustanovitve vašega lista vam iskreno čestitamo z željo, da bi se uspešno nadaljevalo dosevanje plodno delovanje, ki je za beneške Slovence izredno pomembno.

KOLEKTIV GENERALNEGA KONZULATA SFRJ V TRSTU

Trst, 20. oktobra 1970.

Spoštovani gospod glavni urednik  
Vojmir Tedoldi!

Dovolite, da Vam osebno kot Vašemu cenjenemu uredništvu ob pomembni obletnici izhajanja Vašega cenjenega in toliko branega časnika iskreno čestitam z željo, da bi tudi v prihodnje bilo Vaše zahtevno in odgovorno delo tako plodno in s tem tudi vnaprej poglabljalo našo lepo slovensko besedo in vcepljalo zlasti mladini ljubezen do materinega jezika med vašimi čvrstimi beneškimi Slovenci. Še enkrat iskrene čestitke in še veliko uspeha.

Vaš

Vlado Firm  
pisatelj

Cenjeni tovariš urednik MATAJURJA!

Najlepše pozdravljam vse beneške Slovence — in seveda tudi Vas — ter jim želimo čimveč uspeha pri trudu za enakovpravne pravice s pomočjo naprednih italijanskih sil. Rad čitam Vaše glasilo.

Prav lepo pozdravljam Vas in vse Slovence v Italiji.

Janez Kambič  
ravnatelj gimnazije  
v Črnomlju  
z 20. maturanti  
gimnazije v Črnomlju

Za gornje pismene čestitke in za številne ustne ob 20 letnici izhajanja »Matajurja« se uredništvo in uprava vsem najlepše zahvaljujeta.

## Obiščite alpinski turistični center

na

# Veliki Planini

(1.666 m)



Velika planina je 38 km oddaljena od Ljubljane v predgorju Kamniških Alp. Dostop iz Ljubljane preko Kamnika do spodnje postaje gondolske vzpenjače. Ob urejenih smučiščih stojijo štiri vlečnice in sedežnica. Hotel Simnovec in gostišče Zeleni rob nudita bivanje in odlično hrano.

Informacije:

### Turistična Agencija

### “ LJUBLJANA - TRANSPORT,,

Ljubljana, Trdinova 3

tel. 310.933 s poslovalnicami

## Vladna delegacija SR Slovenije v Vidmu

(s prve strani)

skega jezika na šolah in zavesti v Ljubljani in podoben večer v Vidmu. Zavzel se je tudi za prehod od elitnih gostovanj v prestolnicah na razširitiv sodelovanje na prostovrem področju tudi z obiski krajevnih kulturnih skupin v manjših mestih in vseh videmskih pokrajinc. Predlagal je ustanovitev dvostranske komisije za sodelovanje na kulturnem in šolskem področju.

Obe delegaciji sta se podrobno in na široko tudi pogovarjali o gospodarskem sodelovanju, ki se zdaječi izčrpalo in nudi številne načine in možnosti uresničevanja.

Predlog o kulturnem sodelovanju je orisal republiški sekretar za kulturo Slavko Bohanec, ki se je zavzel za troježično skupno revijo s Koroško in Furlanijo, večer furlanske umet-

## Sprehod skozi slovensko književnost

# PRIMOŽ TRUBAR

Primož Trubar stoji na začetku slovenske književnosti. Rodil se je 1508. leta v mlinarski družini na Rašici na Dolenjskem ob tedanjih živahnih trgovinskih cesti med Ljubljano in Reko. Kot dvajsetleten je odšel na Reko v hrvaško ali glagoljansko šolo, toda že čez leto dni kasneje ga najdemo v Salzburgu. Leta 1523. je prišel Trubar, najbrž na Dunaj, v stik s tržaškim škofom Bonom, ki ga je povabil v Trst. Po štiriletnem službovanju pri njem mu je škof Bono podelil 1527. leta dohodke župnije Loka pri Zidanem mostu. Bono ga je 1530. leta posvetil v mašnika in ga poslal kot namestnika v Laško pri Celju.

Leta 1535. so voditelji novovrskega krožka v Ljubljani poklicali Trubarja za slovenskega pridigarja v Ljubljano, toda 1540. si je spet poiskal zatočišče v Trstu, ker mu je v Ljubljani grozilo preganjanje dežel.



**BIVSI PARTIZANI, AKTIVISTI, VSI DEMOKRATIČNI SLOVENCI IN ITALIJANI!**

Prispevajte v sklad za izgradnjo šole-spomenika NOB v Cerknem!

Prispevki se nabirajo v Vidmu:

V uredništvu Matajurja, Via San Daniele 88-1; pri ANPI, Via Del Pozzo 36, in na sedežu Prosvetnega društva «Ivan Trinko» v Čedadu, Via Monastero 20.

V Gorici se nabirajo prispevki na sedežu SPZ, ul. Ascoli 1 in na sedežih vseh prosvetnih društev na Goriškem.

**France Bevk**

## Kaplan Martin Čedermac

12

Poleg nje je sedela njena nečakinja, na pol bebasta Mjutka. Dolgoraslo, bledolično dekle z gožo, podolgovatega, pegastega obraza. Gledala je, kakor da se venomer nečemu čudi. Ves čas je nategovala vrat in preko tetine glave strmela v kaplana. Razen totega strmenja in odkrite radosti nad nepričakovano novostjo, ki prevzema v isti meri bebe in otroke, niso izražale njene oči nobenega določenega občutka. Toda ko se je ozrla po teti in zagledala solze, se je zdelo, da se je nenadoma prebudila njena dremajoča duša. Ni mogla videti tujega smeja, da bi se ne bila tudi ona na ves glas smejava; ni zagledala solz, da bi se tudi ona ne bila razjokala. Nenadoma se ji je krčevito skremžil obraz, zajokala je z visokim, piskajočim, nečloveškim glasom, da se je strahotno razlegnilo po cerkvi.

Ce bi se bilo to zgodilo kadarkoli, bi se bili ljudje spogledovali in se nasmihali; stara Breškonka bi se bila dvignila in jo odvedla iz cerkve. Nastalo bi bilo nekaj minut nemirnega prerivanja, a nato bi bila stvar pozabljena. Zdaj pa nihče niti majčeno malo ni pomislil na to, da joče norica. Kazno je bilo, da jim je šele njen jok do konca razbičal občutke. Preplašeni, negotovi in zmedeni v svojih čustvih so se nenadoma zavedali svoje bridkosti, zavijanje norice jih je kot plaz potegnilo za seboj. Zajokale so vse ženske; nekatere tiho, pridržano, a druge glasno, s sklonje-

nega glavarja zaradi luteranstva. Toda dve leti kasneje se spet vrne v Ljubljano, kjer postane celo kanonik. Tu se je Trubar še bolj zbljal z ljubljanskimi luteranci.

Po začetku tridentinskega cerkvenega zbora in po zmagi gorečega katoličana cesarja Ferdinanda nad zvezzo protestantskih knezov (1547) so tudi v Ljubljani sklenili stregi ljubljanski protestantski krog. Trubar je moral bežati iz Ljubljane in se je rešil na Nemško v Nurenberg. Zdaj se je moral končno odločiti za luterantstvo, potem ko so ga doma izobčili in mu zaplenili vse imetje.

Prisiljena ločitev od domovine je zdaj pospešila Trubarjev sklep, da poskuši s slovensko tiskano besedo. V knjižici Katechismus, ki je izšla leta 1551 in je torej prva slovenska tiskana knjiga, je Trubar zbral in uredil najnajnejša slovenska liturgična besedila za novi način bogoslužja ter dodal polemične in informativne članke v prozi in verzih o boju med staro cerkvijo in novim verskim gi-

banjem. V drugi knjižici, ki jo je imenoval Abesedarium in je izšla prav tako leta 1551, pa je podal kratko navodilo za slovensko branje in pisanje. Obe knjižici pa nista bili samo odraz njegovega trenutnega položaja kot izgnanca v tujini, temveč tudi izraz nove, humanistične in stvarne ljubezni do slovenskega jezika in njegovega ljudstva.

Za podlagu svojega knjižega jezika si je Trubar izbral, kar je seveda razumljivo, glasoslovne, slovniške in slovanske elemente rodnega narečja. Literarno obliko pa jim je dajal s pomočjo tedenjega ljubljanskega pridigarskega govora.

Vendar Trubar ni ostal samo pri svojih prvih dveh knjižicah, izdanih leta 1551. Potem so se dolgo vrsto let

vrstile nove in nove knjige, sicer nabožne vsebine, a vendar z imenitnimi uvodi, v katerih je Trubar bodisi iz Nemčije, kjer je živel v pregnanstu, bodisi iz Ljubljane, kamor se je vrnil za nekaj časa, potem pa spet iz Nemčije, kjer je živel, tiskal in izdal svoje slovenske

knjige, odločno poudarjal, da mora slovenščina postati knjižni jezik, enakovreden jezikom velikih narodov.

S tem je opravil pred dobrimi štiristotimi leti zares pionirsko in izredno delo, saj se z njegovim imenom v bistvu začenja resnična in prava, tiskana slovenska književnost.

Trubarjev pomen za Slovence je neprecenljiv in izreden. Ne samo, da nam je podaril našo prvo natisnjeno knjigo, temveč je hkrati med Slovenci vzbudil tudi narodno zavest in ponos ter tako vključil Slovence in njihov jezik v takratni kulturni krog drugih narodov in jezikov. Od njega naprej je slovenščina zaživila v knjigah in od takrat dalje lahko govorimo o slovenščini kot literarnem in knjižnem jeziku.

Za vse to pa je bil poleg izredne ljubezni potreben tudi talent, veliko prizadevanje, delo in ne navsezadne materialne stroški. Trubar je vse to zmogel in prav zavoljo vsega tega stoji z zlatimi črkami zapisano na začetku slovenske književnosti prav njegovo ime.

## Lesno Industrijski Kombinat

# «LIKÓ» VRHNIKA

proizvaja in nudi kosovno pohištvo, stavno pohištvo vseh vrst vrat, vse vrste parketov ter žagan les iglavcev in listavcev.

# «JUB»

Kemična industrija - DOL pri LJUBLJANI - Slovenija

se vsem cenjenim kupcem priporoča s svojimi izdelki.

## Za naše delo

### Kako zasadimo oreh?

Oreh sadimo v rodovitno, globoko, propustno, srednje težko zemljo. V plitvih, suhih zemljah orehe uspeva dobro, prav tako ne tam, kjer so nepropustni sloji zemlje blizu površine ali pa je podtalna voda visoka. Oreh potrebuje vлагo v zemlji in prisno, sončno lego.

Izkopljemo 1,5 do 2 m široko sadilno jamo, globoko 40 cm ter na dnu zrahljamo še za 20 cm. Ko kopljemo jame, vrzemo rodovitno plast zemlje na eno stran jame, mrtvico pa na drugo stran. V odprtoj jami zabijemo drevesni kol, dolg 1,5 m in širok 8 do 10 cm. Na izkopano mrtvico potrosimo 2 kg kalijeve soli in 1 kg fosforne gnojila. Gnojila pomemo z zemljijo ter jame zasujemo najmanj dva tedna pred sajenjem, da se zemlja pred saditvijo uleže.

Gnojilo naj bo porazdeljeno po vsej drevesni jami, ne smemo pa ga spraviti neposredno h koreninam, posebno ne kalijevu gnojilo, ker zažge korenine. Korenine obdamo z zrelim kompostom (50 kg) in plodno zemljo, na vrhu kolobarja pa plitvo zakopljemo 50 kg hlevskega gnoja. Pred sajenjem gladko odrežemo z ostrim no-

žem vse poškodovane in bolne korenine. Pri tem pazimo, da odstranimo čim manj korenin. Drevesce posadimo nekaj centimetrov nad površino zemljišča, ker se bo zemlja v kolobarju kasneje z drevescem sesedla. Drevesni kol naj stoji z zahodne strani, da zaščiti deblo pred soncem pozno pozimi, ko skorja pri orehu rada poči vzdolž debla. Po saditvi drevesce zalijemo in ga privežemo na drevesni kol, tako da ga kol in vez ne bosta drgnila in poškodovala. Orehove rane se zelo težko celijo. Drevesce ob saditvi v kroni ne rezemo. Če je potrebno odstraniti kakšno strto vejo, rano takoj gladko obrezemo in zamažemo s cepilno smoljo ali oljno barvo.

Presajen oreh se počasi prime, močno začne rasti šele drugo leto po saditvi. Pomagajmo mu razvijati nove korenine in redno okopavamo drevesni kolobar ali pa ga zastrimo z debelim slojem slame, trave itd. Saditev uspe pri orehu tem bolje, čim krajši čas je potekel od izkopanja drevesca do ponovnega zakopa v zemljo. Orehove korenine so zelo občutljive, zato jih ne izpostavljajmo dalj časa soncu, suši, vetru in mrazu.

nepopravljivega. Besede, ki jih je izgovoril v domaćem jeziku, so bile ko veliko olajšanje; zaupanje in vera sta se zopet rahlo dotaknila njihovih duš. Moj Bog, ali je mar on kriv? Ali ni trpel ves prejšnji dan in dve noči? Minila ga je vsaka neodločnost, do konca se mu je zjasnilo v duši. «Nikoli več!» je ponavljal pri sebi. «Naj se zgodi karkoli, nikoli več!». Molitev! «Ta še ni prepovedana», je bil rekel don Jeremija. Še ni? Jezus!

Cerkve se še ni bila docela pomirila, polnilo jo je prijetjeno hlipanje, ko je pokleknil in začel moliti žalostni del rožnega venca. Verniki so razumeli; na očenaše in češčenamarije so odgovarjali glasno, vroče, z vzdihmi, kakor da iz globočine svoje stiske vpijejo k Bogu. V glasove, ki so bučno trepetali pod obokom, so zlivali vse, kar jim je težilo srca. Slovenski očenaš, slovenska češčenamarija! Tudi kapelan Čedermac ju še nikoli ni doživjal tako globoko, tako iz dna svoje duše kot takrat. Od ganjenosti mu je jemalo glas, ki mu je zdaj pa zdaj popolnoma potišal...

Preko cerkvene ladje so ležali široki sončni prameni in slikali svetle kvadrate na stene.

Čedermacu je srce pelo od zadovoljstva, a hkrati ga je navdajala tesnoba. Prizor v cerkvi mu je ves plaval pred očmi in mu v ganjenostjo vrhal dušo. Po maši se može niso takoj razšli, v burnem razgovoru so stali pred lopo; ko je stopil iz zakristije, so utihnili. V zadregi mu je zastala noga, omenil je vreme in bodoča trgatev; može so bili redkih besed.

Obedoval je zamišljen; zdaj se je zresnil in se zopet nasmehnil, kakor da so se mu naglo menjavali občutki. Pogledal je Katino, ki je stopila v izbo; imela je miloven izraz na obrazu in objokane oči, a se je nasmihala.

## Koliko šol in šolskih otrok je v Reziji

Letos se je v srednjo šolo v Ravencu vpisalo 57 učencev in sicer 26 v prvi razred, 19 v drugi in 12 v tretji razred. Učence iz okoliških vasi in zaselkov vozijo v šolo s posebnim šolskim avtobusom, ki ga vzdržuje dežela.

V treh otroških vrtcih, ki so pod upravo ONAIRC je

vsega skupaj vpisanih 50 otrok, od teh 23 v Ravencu, 20 v Osojanah in 7 v Učejci. Otroški vrtec v Stolbici, ki je bil več let v župnijskih rokah, je sedaj zaprt in čaka, da pride pod upravo ONAIRC.

## Sto milijonov lir za ureditev Barmana

Pred nedavnim so prišli v Rezijo funkcionarji višedrške uprave oddelka za bonifikacijo hribovskih področij in se podali skupaj z našim županom Enzom Lettigem na lice mestu k hudourniku Barmanu, katerega bodo sedaj uredili. Voda tu namreč večkrat prestopa in razjeda obrežje

in dela vedno, posebno ob večjem dežju, velikansko škodo. Župan je že prejel sporocilo, da je dejelno odborništvo za kmetijstvo in hribovsko gospodarstvo dočelo za leto 1971 sto milijonov lir za ureditev hudoornika Barman in za dokončno bonifikacijo tega prestopa in razjeda.

nimi glavami, kakor da so jim obtežene od solza. Neka bledična deklica pred obhajilno mislo je ostro zavreščala in se z rdečim, solznim obrazom obrnila po cerkvi. Tudi nekateri možje so imeli solze v očeh, krčevito so stiskali ustnice.

Gospodu Martinu je vzelo besedo; pobledel je slonel na prižnici in gledal po cerkvi. Zgodilo se je, kar je najmanj pričakoval. Da bi dalje govoril, na to se mislil ni. In če bi bil tudi hotel govoriti, bi ne bil mogel; tako krčevito se mu je zadrgnilo grlo, da je težko sopol. Sprva ga je bilo čudno preplašilo, že v naslednjem trenutku mu je tihozadovoljstvo zalilo srce. Kaj bodo storili? Zdaj je vedel; ležalo mu je kot na dlani. Bal se je, da bodo vdano sklonili glave in molčali. Tega niso storili. Zahvaljen bodi Bog! Zadelo jih je v dno duše, njihov upor se je izražal v joku, v mrkih pogledih. Kljub razburljivosti trenutka mu je tihvažežnost napolnila dušo. Pa ga je že v naslednjem hipu preplala neka misel. Kaj se bo morda zgodilo že čez trenutek? Kdo pozna skrivnost in nedoumljivost množice? Kdo? Ali se ne bo iz joka nenadoma utrgal surov glas, se dvignila kletev? Ob tej misli ga je mrščavica spreletela do nog. To se ne sme zgoditi! Moj Bog, to se ne sme zgoditi!

Dva moža sta se zganili in se prerila do Mjutke, da bi jo odvedla iz cerkve. Ko je deklike spoznalo njuno namero, je še huje zavreščalo.

«Pustita jo!» se je oglasil kaplan z drhtecim glasom. «Pustita jo, da se izjoče in se sama pomiri! Potem bomo molili...».

In se je tudi njemu utrnila solza po licih. Obriral jo je v rokav; ni se je sramoval, a ga je žgal. Zdaj je vedel, da se nič hudega ne bo zgodilo; nič težkega, bogokletnega,

**IZ KANALSKIE DOLINE****Trbiško strokovno šolo obiskuje 100 učencev**

Nujno potrebno bi bilo ustanoviti strokovno šolo tudi za dekleta, ker ostajajo brez poklica

Letošnje šolsko leto obiskuje strokovno šolo za zidarje, mizarje in mehanike 101 učencev, od teh jih stanejo v zavodu 35, kjer imajo brezplačno stanovanje in hrano. Učenci, ki uspešno končajo po dveh oziroma treh letih to šolo, lahko po sprejemnem izpitu nadaljujejo študije na višjih šolah (tudi na univerzi). Prav ta novost je vzpodbudila več staršev, ki so doslej podcenjevali strokovno šolo, da so letos vpisali več otrok in zato je število vpisanih učencev znatno naraslo. Šolske avle so dovolj prostorne, da lahko sprejemajo vse in tudi za praktičen pouk sedaj gradijo nove paviljone, kjer bosta dobili prostor tudi dve risalnici.

Sedaj proučujejo, da bi se ustanovila podobna strokovna šola tudi za žensko mladino, katere je tudi dosti, ki ostaja brez poklica, ker jim je nemogoče obiskovati šole, ki so predaleč od doma.

**Se letos začetek gradnje superceste**

Pred nedavnim so se sestali v Trbižu podtajnik za javna dela Attilio Zanier, deželni odbornik za javna dela De Carli, glavni direktor za urbanistiko inž. Gentili, inž. Torossi, inž. Mazzon, pokrajinski svetovalec Vespašiano, trbiški župan Stoffi, občinski odbornik za javna dela Rosenwirth ter drugi, da so razpravljali o supercesti Žabnice - Dunja. Stroški za gradnjo tega kosa ceste bodo znašali okoli pol milijarde lir in če bodo dana na razpolago potreba sredstva v kratkem, kakor je bilo to na sestanku obljubljeno, bodo pričeli z deli še letos.

**Dobro uspela razstava goveje živine v Naborjetu**

Letošnja razstava goveje živine v Naborjetu, ki jo je vseskozi spremljalo izredno lepo vreme, je zelo dobro

**IZ TERSKE DOLINE****Mladenič obupal nad življenjem, ker ni našel dela**

Globoko nas je ganila vest, ko smo zvedeli, da je komaj 24 letni Alfredo Lovro, ki je doma iz Zavrha v Terski dolini obupil, ker ni našel dela, se polil z bencinom in začgal. Na srečo so ga rešili strašne smrti v plamenih, a na njegovem obrazu bodo za večno ostale brazgotine strašnih opekl.

Mladi Alfredo, ki je po poklicu mizar, se je z družino pred časom izselil iz rodne vasi v Segnacco pri Čenti, a ker v okolici ni mogel najti nobenega dela, ga je šel iskat v Milan, kjer ga pa tudi ni našel. Neizkušeni fant je kmalu obupal in hotel končati življenje.

Upajmo, da bo kmalu oz-

uspela. Komisijo, ki je ocenil Rimediottiju iz Ukev, njevala razstavljeno govedo, so sestavljeni direktor Zveze živinorejcev iz Vidma dr. Occialini, zastopnik pokrajinskega inšpektorata dr. Vecchi, agrarni perit Vazzaz od Ersa in drugi. Na splošno so ocenili vso živino zelo dobro in ob zaključku podelili prvo nagrado inž. Emi-

**IZ IDRIJSKE DOLINE****Iz seje komunskega sveta****Komunski proračun predvideva več javnih del Medkomunalni regulacijski plan**

Pred nedavnim se je sestal komunski svet za izredno zasedanje, da so razpravljali o nekaterih važnih in nujnih problemih. Najprvo so sprejeli proračun za leto 1971, ki predvideva več javnih del. Nadalje so imenovali dr. Enza La Spino za komunskega zdravnika na mestu dr. Umberta Piva, ki je prevzel službo v drugem komunu. Povišali so tudi integrativne doklade komunskim uslužbencem s prvim januarjem. Dalj so nadalje nalogu za izdelavo načrtov za ureditev komunskih cest Čala-Mezzomonte in razpotreje Podrskije-Salamant, za kar je dejelna administracija nakazala prispevek, ki je predviden po zakonu.

**IZ KRNAHTSKE DOLINE****Gradnja novega komunskega sedeža**

Komunski svet v Tipani je sklenil, da bo nova zgradba komuna stala na istem mestu kot je stal sedanji sedež. Na glasovanju sicer niso bili vsi za to, a odločila je večina.

Na istem zasedanju so tudi sklenili, da bodo zaprosili za posojilo, da bodo mogli uravnovesiti komunsko bilanco, ki je pasivna. S pr-

vim januarjem 1971 bodo tudi povišali komunskim uradnikom integrativne doklade in podražili tarifo za vodarino.

**Srebrna medalja krvodajalcem tipanskega komuna**

Pred kratkim je skupina krvodajalcev, ki je bila ustanovljena lani, prejela srebrno medaljo. Podelili so jim jo v Vidmu ob prisotnosti deželnega odbornika za zdravstvo Devetaga, predsednika deželnega sveta prof. Ribezzija in drugih.

Ceremonije so se udeležili skoraj vsi vpisani krvodajalci. Priredili so tudi skupen izlet v Cortino d'Ampezzo.

**Smrt zaradi neprevidnega ravnjanja z orožjem**

Ne samo Neme, ampak vso Krnahtsko dolino je globoko pretresla novica, da se je smrtno ponesrečil 30 letni Mario Filippig, oče dveh otrok. Vzrok smrti je bil neprevidno ravnjanje s pištoljem, ki se je nenadoma sprožila in zadela Maria na ravnost v srce. Rajnki je bil zelo poznan po vsej okolici, ker je bil sin pokojnega diktičnega ravnatelja in dolegotnega učitelja v Visokem ter župana v Tipani Filipiga in matere učiteljice. Do nesreče je prišlo v Neumah, kjer je Mario stanoval z družino.

**Smrtna kosa**

K zadnjemu počitku smo spremili Guglielma Lova iz Zavrha, ki je umrl po kratki bolezni v starosti 80 let. Po grebu so se udeležili tudi zastopniki komunskih oblasti, kajti rajnki Lovo je bil vojaški invalid in odlikovan. Med vaščani je bil zelo ljubljen zato ga bodo vsemi ohranili v najlepšem sposinu.

**IZ NADIŠKE DOLINE****Župani iz Beneške Slovenije in Furlanije v Kobaridu**

Kakor vsako leto, so tudi letos župani čedadskoga okraja, ki jih je vodil čedadski župan, obiskali Kobarid in počastili spomin padlih vojakov v prvi svetovni vojni ob veliki kostnici na Antonovem griču ter padlih partizanov na kobariškem pokopališču.

Po komemoraciji pa so se v Tolminu sestali s predstavniki občinske skupščine. Na sestanku je predsednik skupščine inž. Ferdo Pačić orisal različne oblike sodelovanja, ki se uveljavljajo med mejnima območjema tako na gospodarskem kot na kulturnem področju. Omenil je tudi nekatere pobude tolminske občine pred bližnjim obiskom predsednika Tita v Italiji za nadaljnje sprostitev ob meji.

Predsednik tolminske občine je hkrati obžaloval, da pristojne oblasti niso dovolile slovenskega napisa na pred kratkim odkriti plošči trinajstim partizanom slovenske narodnosti v Sv. Lenartu. Na Kobariškem, kjer so na primer postavili dvojezične napise ob kostnici na Antonovem griču ter na smerokazih ob cestah, ki vodijo iz Soške doline v Italijo, je ta sklep povročil razočaranje.

**Pokrajinski odbornik Specogna in špeterski župan v Trstu**

Pretekli teden je predsednik deželnega odbora Alfredu Berzanti sprejel v Trstu našega pokrajinskega odbornika Specogno Romana in špeterskega župana Cirila Jusso, da sta mu ob tej priloki orisala sedanje ekonomsko stanje posameznih vasi Nadiške doline. Obrazložila sta mu tudi najnujnejše potrebe, med temi gradnjo novega vodovoda, ki posebno v poletnih časih ne daje zadosti pitne vode in nastajajo v zvezi s tem vsako leto velike težave. V Štupci, kjer je obmejni prehod prve kategorije, bi morali postaviti carinske urade in bitako razbremenili carino v Gorici, tu pa bi se promet oživil. Govorili so tudi o možnem razvoju turizma v teh krajih in o industrializaciji, ki je sedaj ni in se domača delovna sila odteka v tujino. Predsednik deželnega odbora je obljubil, da se bo zanimal pri pristojnih odborništvih, da se bodo mogli ti problemi rešiti v najkrajšem času.

**Zena iz Petjaha padla v prepad, ko je iskala gobe**

Romilda Jussa, stara 69 let, doma iz Petjaha je šla letos že večkrat zdoma po gobe v bližnji gozd, a pred dnevi se je prav pri tem priljubljenem delu zelo hudo ponesrečila. Ob robu ceste ji je spodrsnelo in padla je kakšnih deset metrov globoko v prepad. Ker je ni bilo dolgo domov, so jo domači s pomočjo vaščanov začeli iskati po vsej okolici, kamor so vedeli, da je bila namenjena. Na srečo so jo našli že čez nekaj ur in jo

hudo poškodovano prepeljali v čedadsko bolnico. Če ne nastopijo komplikacije, bo žena ozdravila v enem mesecu.

**CEDAD****Dober živinski sejem**

Živinski sejem v Čedadu, ki ga prireja enkrat na mesec Zveza živinorejcev, je bil zadnjikrat zelo živahan, saj je bilo od 72 glav prodanih kar 60. Cene so bile dobre tako za prodajalce kot za kupce.

**SV. LENART****Važni sklepi komunskega sveta**

Komunski svet, ki se je sestal koncem preteklega meseca, je obravnaval več zelo važnih argumentov. Najprvo je odobril komunski proračun (consuntivo) za leto 1971 in imenoval revizorje računov za letošnje leto.

Sklenili so dati posebne doklade komunskim uslužencim in ponovno dali v zakup čiščenje lokalov osnovne šole v Sv. Lenartu in didaktične direkcije. Razpravljali so tudi o regulacijskem medkomunalnem planu in sklenili vzeti 30 milijonov lir posojila za ureditev in razširitev ceste v Kravarju. Vzeli bodo tudi 60 milijonov lir posojila pri «Cassa di risparmio» za infrastrukture, med temi tudi razširitev opekarne v Čedaju.

**Se vedno primanjkuje vode**

Po eni strani so kmetje zadovoljni, da imamo letos tako lepo jesen, ker so tako dozoreli vsi pridelki, ki so zaradi zapoznene pomlad zaostali v rasti, a suša in sončno vreme jim dela sedaj druge preglavice. V dostih vseh Nadiške doline, posebno pa še v vseh srednjih in šenlenarških komuna, primanjkuje pitne vode in tudi za napajanje je ni vedno pri rokah. Sicer jim jo vozijo vojaki v velikih cisternah, a to le malo zadeže. Ljudje zato komaj čakajo deževnih dni, da jim ne bo treba več prinašati vode iz oddaljenih studenc. Na vsak način bi bilo tudi nujno potrebno, da bi ojačali vodovod, saj pri nas do stikrat primanjkuje vode tudi v drugih letnih časih.

**Poroke**

Pred kratkim sta se poročili dve naši vaščanki: Lujia Nuvoloso, ki je poročila Enza Cinija iz Pise in Emilia Bledig, ki je vzela za moža Nataleja Podreco iz Ri-

**AHTEN****Smrtna prometna nesreča**

Vso našo okolico je zelo pretresla smrtna nesreča, ki se je dogodila v Raščaku, pri kateri je izgubil življenje 15-letni Egidio Belligo. Fant je obiskoval strokovno šolo v Čedadu in ko se je popoldne vračal z motorjem proti domu, se je z vso brzino zatezel pri mostu čez Bistrico (Chiarò) predno je zavil proti Tojanu v nek ustavljen traktor. Pri trčenju je dobil tako hude poškodbe, da je bila kmalu po prevozu v bolnico umrl. Nesreča je še toliko bolj vzbudila žalost, ker je

družina pred kratkim izgubila očeta in je bil Egidio edini sin.

**IZPOD KOLOVRATA**

**Ureditev ceste v Solarjih**

Deželno odborništvo za turizem je s posebnim dekretom odredilo, da se uredi in izpopolni turistična cesta v Solarjih in je v ta namen dodelilo 24 milijonov lir prispevka. Cesta, kot znano, vodi proti obmejnemu prehodu in je zato nujno potrebna popravila, da se bo lažje vršil po njej promet.



## za naše mlade bralce

### Deček in palica

## Poslanica

Tudi jaz se pogosto zamislim nad tem, zakaj so na svetu vojne, ki sejejo smrt in siromaštvo. Zakaj bi ljudje ne živeli v miru, kot nedolžni otročiči, se veselili življenja in miru in uživali sadove naše dobre zemlje? Tudi meni včasih pride na misel, da bi morali to spoznati v prvi vrsti odrasli ljudje in da so glasovi otrok, naj bodo še tako plemeniti, le nemocno jecljanje.

Pa ni res tako! Če otroci dvignejo glas obtožbe, jim prisluhnejo vsi ljudje. Če ne danes pa jutri. Če so otroci za ljubezen med narodi in proti vojni, bodo istih plemenitih misli tudi, ko dorastejo.

In prišel bo dan, ko mir in ljubezen na svetu ne bosta samo naša vroča želja, ampak resnica.

V ta čas verujem — verujte tudi vi — in želim, da bi se kmalu uresničil!

FRANCE BEVK, pisatelj

Poslanico, v kateri izpričuje neomajno vero v trajen mir, poštenost, odkritost in medsebojno ljubezen, je pisatelj France Bevk ob 25. obletnici Organizacije združenih narodov posvetil prav otrokom. Malo pred smrtno jo je naslo-

vil Klub OZN osnovne šole »Oton Župančič« v Vinici pri Črnomlju, posvetil pa jo je vsem otrokom, ki jih je imel tako rad in katerim je za življenja podaril veliko število veselih in žalostnih zgodb in pričevanj.

Klaudio je dvakrat, trikrat udaril s palico ob tla in jo potlej, ne da bi bil misil kaj posebnega, zajahal. In glej, to ni bila več palica, ampak konj, čudovit črn žrebec z belo liso na čelu. Žre-

bec je zahrzel in začel skakati po dvorišču, da so se iskre kresale iz kamnitih plošč.

Ko je Klaudio ves navdušen razjahal, se je konj spet spremenil v navadno palico.

«Hvala. Ampak ne potrebujem je več, veš. Tudi brez palice lahko dobro hodim. Vzemi jo, če hočeš!».

Odsel je in ni čakal odgovora.

Klaudio je postal s palico v rokah in ni vedel, kaj naj bi z njo. Bila je lesena palica z ukrivljenim držajem in železno konico. Nič posebnega ni bilo na njej.

Klaudio je dvakrat, trikrat udaril s palico ob tla in jo potlej, ne da bi bil misil kaj posebnega, zajahal. In glej, to ni bila več palica, ampak konj, čudovit črn žrebec z belo liso na čelu. Žre-

bec je zahrzel in začel skakati po dvorišču, da so se iskre kresale iz kamnitih plošč.

Ko je Klaudio ves navdušen razjahal, se je konj spet spremenil v navadno palico.

Na njej ni bilo več kopit in ne žametne grive, imela je samo železno konico in ukriavljen držaj.

Če bi se enkrat poskusil, je pomislil Klaudio.

Spet je zajahal palico. Ampak zdaj ni bila več konj, bila je veličastna dvogrba kamela in dvorišče se je spremenilo v golo puščavo. Klaudia ni bilo prav nič strah, odpravil se je iskat oazo.

Saj to je čarobna palica, je spoznal Klaudio.

V tretje jo je zajahal. Sedaj je drvel v rdečem avtomobilu po dirkalni stezi in prvi prišel na cilj.

Palica se je spremenila tudi v motorni čoln in dvorišče v tiho zeleno jezero. Nazačnje pa se je Klaudio znašel v vesoljski ladji, ki je puščala za seboj zvezdnato sled.

Vsakokrat, ko se je Klaudio spustil na zemljo, je palica spet dobila svojo obliko: imela je zavit držaj in železno konico.

V igri mu je minilo popoldne. Zvečer je Klaudio spet pogledal na ulico in spet videl starčka z zlatimi naočniki. Radovedno ga je pogledal, a ni opazil na

njem nič posebnega. Bil je navaden starček, nekoliko utrujen od dolgega sprechoda.

«Ti je bila palica všeč?» je vprašal Klaudia in se mu nasmehnil.

Deček je mislil, da bi starček rad svojo palico nazaj. Ponudil mu jo je, zardel in rekel:

«Hvala.»

«Kar imej jo!» je rekel starček. «Kaj bi meni palica? Ti z njo lahko letaš, jaz se pa samo naslanjam nanjo.»

Odsel je z nasmeškom, kajti ni na svetu srečnejšega človeka, kot je starček, ki lahko kaj podari otroku.

## Janko in Metka

Na robu velikega gozda je v kočici živel ubog drvar. Imel je dva otroka, Janka in Metka. Žena mu je umrla. Imel je polne roke dela, zato ni utegnil paziti na otroka in skrbeti zanj, pa se je drugič poročil. Pa ni imel sreče. Mačeha je bila otrokomu vse drugo, samo ne mati. Zmerjala ju je in pretepala, očetu pa lagala, kako sta neubogljiva in lena.

Nekega dne ju je peljala globoko v gozd in ju tam pustila. Uboga otroka sta taval po gozdu in jokala. Poti domov nista našla in sta se popolnoma zgubila.

Tretji dan, ko sta bila že skrajno izmučena in lačna, sta zagledala v daljavi majno kočo. Pohitela sta z zadnjimi močmi proti njej. Kako pa sta se začudila, videč, da je koča zgrajena iz medenega kruha in sladkorja. Janko je takoj odkrnil kos strehe, Metka pa je odločila košček sladkega okna. Tukrat pa sta zaslišala iz koče glas:

«Kdo ima taka usta, da mi kočo hrusta?»

Po teh besedah je stopila iz koče stara, sklučena žena z metlo v roki in požugala otrokomu. Janku in Metki sta padla iz rok kočka strehe in okna in preplašeno sta ostrmela. Žena je svoj grdi skremženi obraz nenadoma razpotegnila v prijazne gube in ju povabila v kočo. Postrigla jima je s kolači in toplim mlekom. Potem jima je rekla, naj se odpočijeta v lepih belih posteljah.

Otroka sta se ulegla in zdelo se jima je, da sta v deveti deželi. Straka pa ju je le na videz lepo sprejela. Kajti bila je zlobna čarovnica. Kočo iz medenih kruhkov in sladkorja je zgradila nalašč, da bi z njo privabljalata otroke za svoje hudobne namene.

Še prej ko se je zdani, je stopila k Jankovi postelji, pograbiла spečega dečka, ga odnesla v kurnik in zaprla. Potem se je vrnila v izbo k

Metki, jo zbudila in ji naročila, naj skuha Janku njeovo najljubšo jed. Povedala je deklici, da ji bo bratca pojedla, samo prej naj se malo odebeli. Metka je jokala, toda solze niso nič pomagale. Ubogati je moral čarovnico in kuhati bratu najboljše jedi.

Vsek dan je moral pokazati Janko hudočni stinki prst, kako je že debel. Janko pa ji je namesto prsta vselej pomolil košček trske. Čarovnici so od starosti že opešale oči, zato ni videla, da je trska, temveč je mislila, da res trpeli razbeljenja. Metka je zaslutila, kaj čarovnica misli, zato ji je odgovorila:

Po treh tednih je čarovnica obupala, da bi se Janko sploh kdaj zredil. Sklenila je, da ga bo kar pojedla, čeprav je že suh. Metki je naročila, naj zakuri peč in umesi kruh. Potem ji je rekla, naj zleže v peč in pogleda, če je že dovolj razbeljena. Metka je zaslutila, kaj čarovnica misli, zato ji je odgovorila:

## Sam

Bila je jesenska noč. V temnem gozdu si je bil mož nalovil polhov. Ker je bil lačen, je zanetil ogenj, da bi si enega spekel. Ko ga je obračal na ražnju nad žerjavico, se mu je približal hudobec, ki je iskal po gozdu krastač.

«Kako ti je ime?» nagovori polharja.

«Sam mi pravijo», odvrne mož.

«Kdo te je pa tako osmodil?» ga vprašajo prijatelji.

«Sam, Sam!» tuli opečeni zlodej.

«Če si se sam, pa sam trpi! Čemu tedaj rjoveš in nas kličeš na pomoč?» rečejo vragci in se razidejo po temnem gozdu vsak na svojo stran.

«Ako mi zlepa ne dovoli, mi boš dovolil shuda», zarenči hudič.

«Pa se spoprimiva», odgovori jezno lovec, zgrabi, kot bi pihnih, goreče poleno ter neusmiljeno udriha hudiča po glavi in kosmatem licu. Ves osmojen in opečen se spusti hudobec v temni les ter kliče rjoveč in tuleč tovariše na pomoč.

Kmalu se zbore okoli njega tolpa peklenščkov.

«Kdo te je pa tako osmodil?» ga vprašajo prijatelji.

«Sam, Sam!» tuli opečeni zlodej.

«Če si se sam, pa sam trpi! Čemu tedaj rjoveš in nas kličeš na pomoč?» rečejo vragci in se razidejo po temnem gozdu vsak na svojo stran.

«Ako mi zlepa ne dovoli, mi boš dovolil shuda», zarenči hudič.

## VLADO FIRM STRICEK IN MATIČEK na Mount Everestu



61. V trenutku je snežni možak odpahl zaklonišče. Sneg je letel po zraku kot perje. Nenadoma je stal pred Matičkom in njegovim stričkom ledeniški človek. Stric se je sesedel od strahu. Matiček pa je zbral ves svoj pogum in pristopil k čudnemu bitju, da bi ga ogovoril. Tedaj je velikan zagrmel: «Hoooh, zemljana! Kaj počenjata v mojem snežnem kraljestvu? Ali hočeta, da bi vaju odpahl? Poglejta temne in od večnega ledu blesteče prepade. Poglejta vrhove mogočnega pogorja. Zapomnita si: vse to je moje, moj svet!».



62. Matiček je bil predrzen fant. Prijet je večnik za dolgo belo brado, na vso moč vleklo zanj in vpli: «Hej, snežni stric, poslušajte vendar! Iz Slovenije sva prišla, iz Ljubljane. Rada bi splezala na Mount Everest. To je znanstveno potovanje. Dovolite nama, da se povzpneva na vrh. V zahvalo za to vas bova ovekovečla v knjigi, ki jo bova napisala o potovanju. V njej boste na posebno častnem mestu. Saj nama dovolite, ali ne?». Matiček je nestrpočno čakal, kako se bo odločil hudogledi velikan, gospodar zasneženih himalajskih vrhov. Kdo ve, ali jima bo dovolil plezanje ali pa ju bo pahnil v prepad? Stric Miha je momljal: «Tega v načrtih za potovanje nisem predvidel».



63. «Oho!» je zavpil velikan, nato pa dejal nekoliko tiše: «Ker sta me prosila, naj bo. Dovoljujem vama, da se povzpnete na najvišji vrh sveta». Sklonil se je, prijet Matička za roke in ga dvignil kot majhno igračko. Matiček se je bal velikanove sape, ki bi ga lahko odpihnila. «No, malo bitje, si zadovoljno zdaj?» je vprašal velikan. Nato je pristavil: «Nisem tako strašen, kot je videti na prvi pogled. Vidim, da nista hudobna človeka, zato sem vama pripravljen pomagati. Le pridite bliže, stric Miha!» Stric je nezansko občudoval Matičkov pogum in premetenost, ki je vse zaobrnila na dobro.



64. Ko si je velikan ogledal debelušastega strica ob bližu, je rekel: «Pomiril bom vetrove in ukazal burji, nato se zavleče v svoj brlog». Že je dvignil mogočno roko in napel lica. Nastal je silen piš. Dolgolasa in razmršena snežna burja je švignila mimo in se skrila v svojo ledeno votlini. Za njo so se vetrovi, pretepočoč se med seboj, hitro spuščali v globoke prepade. Stric je strmel. Velikan se je dobrodošno smehjal. «Ustavil sem snežne plazove», je rekel. «Brezskrbno bomo nadaljeval pot proti vrhu. Ga vidita?».